

Preliminarii

1. Deși înrudite la origini în majoritatea lor, popoarele europene vor cunoaște adânci transformări la nivelul propensiunilor genetice și naturale, al trăsăturilor dobândite, astfel încât civilizația, cultura, mentalitatea acestora vor ajunge nu doar să păstreze trăsături comune, dar și să genereze particularități individualizante. Cu toate acestea, popoarele din această parte a lumii vor transgresa limitele etnice, geografice, lingvistice și culturale și se vor lăsa modelate de filozofia creștină, cunoscând comunitatea prin creștinism.

Clădite pe cultura și civilizația greco-latină, spiritualitățile și civilizația europeană sînt străbătute de filonul unitar al ideologiei creștine.

Toate aceste popoare s-au raportat la filozofia creștină și la *Biblie* în așa fel încît acest fapt a devenit unul crucial pentru noua lor reconfigurare cultural-spirituală. Fie că se au în vedere civilizațiile de tip protestant, în care *Biblia* a constituit un ghid de zi cu zi și o lectură duminicală de familie, fie că ne raportăm la lumea catolică, unde *Biblia*, deși nu la fel de bine cunoscută, a fost o carte la fel de bine interiorizată, fie că privim în lumea ortodoxă, unde aceeași carte încărcată de sacralitate a ajuns la urechile credincioșilor doar prin intermediul preoților, *Biblia* a fost sursa morală cea mai prestigioasă și mai întrebuintată, cea mai înaltă autoritate care a orînduit viețile și mințile comunităților civilizației europene.

2. Fiind *Biblia* o călăuză morală, socială și spirituală atît de prezentă și de implicată în viețile popoarelor, era firesc ca apelul la preceptele acesteia să încerce a se face prezervînd nu doar conținuturile textului, ci și formele sale. De aceea, în cadrul unor complexe procese cu dinamici diferite odată cu popoarele se vor creștina și limbile. În general, noua religie a pătruns pe cale orală și a acționat astfel asupra publicului, textele care s-o poarte în limba receptorului apărînd mai tîrziu.

Datorită genezei sale complicate, a varietății de conținut, de stil și de gen, textul biblic este de o complexitate inegalabilă. Lectura,

prelucrarea mentală și lingvistică, apoi traducerea sa constituie procese cognitive, mentale și lingvistice din cele mai complexe și mai solicitante. Din aceste rațiuni se poate susține că momentul în care o cultură ajunge să acumuleze tensiuni generate de nevoia de a avea o *Biblie* proprie, apoi să creeze condiții propice, precum și pe învățații care să complinească respectiva nevoie, este cel care semnifică maturizarea acelei culturi și a limbii care o poartă, capacitatea acestora de a-și croi o identitate și un drum care să le fie proprii.

3. Cercetările lingvistice asupra perioadelor în care primele texte literare apar, în special traduceri și compilații, arată că acestea au acționat în mod inițiativ, constitutiv și determinant asupra a ceea ce urma să devină aspectul literar al respectivei limbi.

Studiul constituirii aspectului literar al unei limbi vernaculare revelă importanța influențelor suferite de acea limbă ca urmare a unor inevitabile interferențe cu alte limbi, mai avansate din punctul de vedere al nivelului de dezvoltare a aspectului literar.

În cazul majorității limbilor europene, un astfel de studiu, în mod necesar diacronic, se constituie prin ample cercetări comparate, operate la nivelul vechilor traduceri (în special biblice) și la cel al surselor și modelelor străine ale acestora. O atare analiză are darul de a scoate la iveală, de a demonstra și stabili gradul de existență, amploarea și profunzimea relației de determinare a limbii și a normei-model asupra principiilor și proceselor formative și de funcționare ale aspectului literar în formare (cu eventuale evoluții la nivel de sistem). De asemenea, se evidențiază astfel căile eficiente pe care s-a acționat, precum și diferitele caracteristici – inclusiv evolutive – ale unui proces atât de complex (prin vastitate, profunzime, varietatea de vectori de influență, de principii, cauze și efecte etc.).

Începînd cu procesele care influențează principiile de structurare și de funcționare a aspectului literar și pînă la comportamentele concrete – manifeste la nivel fonetic, morfosintactic, lexical-semantic și stilistic –, de natură și în măsură să caracterizeze rezultatele creatorilor aspectului literar, tot ceea ce decurge de pe urma acestei activități umane sau o determină este încărcat cu anumite trăsături date de actul traducerii ca

act cultural. De aici decurge relația organică și intimă dintre actul traducerii – în special a textelor sacre, religioase, în general – și procesul de constituire și funcționare a aspectului literar.

4. Date fiind anumite caracteristici pe baza cărora aspectul literar funcționează în cadrul unui sistem (în primul rând de ordin social), apoi permanentul joc al evoluției unitare, dintre stabilitate și variabilitate, oricât de departe în timp ar fi începuturile unei norme literare, adevărata înțelegere a esenței acesteia, precum și a principiilor care animă realitatea de suprafață a reproducerilor cotidiene, stă în pătrunderea și cuprinderea genezei acelei norme literare.

De aceea, discuția noastră se va concentra asupra procesului traducerii textelor sacre și a implicațiilor acestuia în formarea aspectului literar. Avînd a reda și a purta – la modul intens – forme și conținuturi lingvistice și cultural-spirituale caracteristice creștinismului, limbile vor suferi puternice și profunde influențe dinspre acesta și dinspre limbile prin care creștinismul își trecea formele și conținuturile. Această interacțiune complexă nu s-a desfășurat fără a lăsa urme la nivelul limbilor și al mentalităților.

Înțelegînd toate aceste lucruri, se poate susține că, după cum creștinismul a fost modelator și creator al unei mentalități, tot astfel textul biblic a fost creator al limbilor de cultură și al normelor literare, cel puțin în fazele lor incipiente.

5. Deși creștinată foarte devreme (parțial, născută creștină), comunitatea românească de la nordul Dunării a auzit multă vreme cuvintele *Bibliei* într-o limbă străină, și anume slavona. După activitatea destul de rodnică din secolul al XVI-lea, cînd s-au tradus parțial și integral mai multe cărți biblice, abia spre sfîrșitul secolului următor va apărea o traducere integrală a *Bibliei* în limba română. Textul acestei realizări integrale nu este unul care să copleșească prin calitatea traducerii toate textele care apăruseră pînă atunci. Adeseori, soluțiile sale sînt inferioare soluțiilor deja găsite de către traducătorii anteriori. Cu toate acestea, privind în ansamblu, la întregul proces laborios, care s-a desfășurat de-a lungul unui secol și jumătate, putem spune că acesta a avut, în primul rînd, darul de a iniția, de a activa

procesul de scoatere din latență a valențelor limbii române, de a genera structuri de exprimare caracteristice nivelului cult, de a exersa structurile limbii, mentalitatea, întregul complex mental prin care limba se rafinează, iar aspectul ei cult se făurește.

Ceea ce se poate observa în urma studierii situației limbii române în perioada primelor texte literare românești și ceea ce, apoi, s-a încercat a se prezenta în cele ce urmează este tocmai unul dintre cei mai importanți factori (poate chiar acela de cea mai mare importanță) care au acționat în mod inițiativ, constitutiv și determinant asupra a ceea ce urma să devină aspectul literar al vechii române.